

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag

Skei utvalgte kulturlandskap i Leka kommune

Årsrapport 2010

Jordbrukslandskapet på Skei og lynchgia på Skeisnesset med Helgelandskysten i bakgrunnen.

Utfordringer og framtidige ”trusler” for områdene

Den største trusselen for det utvalgte kulturlandskapet er gjengroing, både av kystlyngheia og de andre naturtypene på Skeisnesset, og jordbruksarealene på Skei. Utfordringen her er å opprettholde jord- og husdyrholdet i området i en form som ivaretar målene. Å opprettholde omfanget av produksjonen er ikke nok, det er nødvendig med en ekstensiv arealbruk og en produksjon basert på lokale ressurser. Dette er delvis i strid med rådende landbrukspolitik som oppfordrer til stadig mer effektivisering og intensiv drift. Det medfører målkonflikter og kan lett føre til at lokale innsatsfaktorer, som areal og arbeidskraft, fortrenses av tilførte ressurser som kunstgjødsel, kraftfôr og teknologi. Et eksempel her er ønsket om å øke tilveksten på kvigene som beiter i Skeisnesset ut fra normer for kvigeoppdrett som brukes i veiledningstjenesten i dag (TINE). Dette har ført til en praksis med gjødsling (kunstgjødsel) av deler av utmarka på Skeisnesset, noe som er i strid med målet om å opprettholde kystlynghei og artsrike enger. Vi registrerer også en viss skepsis fra enkelte av storfeprodusentene som frykter at økt sauebeiting vil gå på deres bekostning.

Gras- og melkeproduksjon og beitedyr er en grunnleggende forutsetning for at kulturlandskapet på Skei og Skeisneset skal bestå. Skipsleia mellom Leka og fastlandet i bakgrunnen.

Samfunnets og opinionens holdning til dyrevelferd, som i økende grad påvirkes av holdninger i befolkningsgrupper med stor distanse til praktisk husdyrhold, byr også på utfordringer. Skal kystlyngheia opprettholdes som naturtype, kreves det et høyt beitetrykk, og dessuten beiting gjennom hele året. Dette forutsetter drift med utgangersau, med tilstrekkelig antall dyr for å opprettholde et sterkt beitetrykk. Mattilsynet har en restriktiv holdning til slikt husdyrhold av hensyn til dyrevelferden, men også ut fra at det anses som lite effektivt og hensiktsmessig form for kjøttproduksjon. Det er derfor avgjørende å skape forståelse for at det her først og fremst er tale om å ta vare på biologiske verdier, landskapskvaliteter og vår kulturarv, og at den salgbare produksjonen i denne sammenheng kun er et sekundært mål. Dessuten er det viktig å formidle hva reell og realistisk husdyrvelferd går ut på.

Ei særskilt utfordring er forekomsten og spredninga av fremmede arter. Det gjelder bartrær, først og fremst sitkagran. Den ble planta i skogreisingsammenheng, men sprer seg i dag gjennom frøsetting. Etter som den ikke beites av dyr vil den etter hvert danne tette bestand som skygger ut annen vegetasjon. Barskogen må derfor aktivt bekjempes i området. En annen trussel utgjøres av parkslirekne, som er innført som hagevekst. Den sprer seg nå langs veger og til nye områder med jord som inneholder rotmateriale, og har vist seg å være svært vanskelig å bekjempe.

Skeisneset er et utmarksområde som for en stor del består av lyngheia og enger som skyldes beiting gjennom årtusener. Deler av området er freda av hensyn til fuglelivet.

Organisering og samhandling

Landbrukskontoret i kommunen arbeider godt og svært aktivt med UKL. Ei tydelig utfordring er imidlertid at kommunen har begrenset med tid og ressurser å bruke på UKL, samt at det kan være vanskelig å få tatt beslutninger. Grunneierne har også begrenset med tid og ressurser å bruke på ekstraordinære tiltak, som rydding og gjerding, samt restaurering av gamle bygninger. I tillegg kan det være noe ulike oppfatninger av hvordan tiltakene skal gjennomføres, bl.a. pga kryssende interesser.

Kommunen har tatt tak i dette i 2010. Det ble holdt et stiftelsesmøte i mai for 'organisering av de som er berørt av Skei utvalgte kulturlandskap'. Her ble det oppnevnt et interimstyre med tre representanter fra grunneierne/beitelaget som skulle arbeide fram mot et Allmøte i februar 2011. Allmøtet er organisasjonens høyeste myndighet. Styret skal ta vare på engasjementet og interessen for Skei utvalgt kulturlandskap, være pådriver for utviklingen, forberede og å innkalle til allmøter m.v.

Herlaugshaugen er en skipsgravhaug fra vikingtida. Den er både et freda kulturminne og en registrert som viktig naturtype på grunn av den artsrike blomsterenga på haugen.

For å få utført nødvendig skjøtselsarbeid, har en også benyttet seg av innleid arbeidskraft. Et arbeidslag rekruttert gjennom NAV har utført et betydelig arbeid med rydding i Skeisnesset, delvis lønnet med midler fra Utvalgt kulturlandskap. I løpet av året er det opprettet god kontakt med Statens naturoppsyn (SNO), som driver et aktivt skjøtselsarbeid i verneområdet som utgjør en del av Skeisnesset. Kommunen arrangerte i september et møte med grunneierne og SNO om prioritering av skjøtseltiltak i Skeisnesset. FMLA har fulgt opp dette ved å delta på bestillingsmøtet mellom MVA og SNO, hvor skjøtsel i Skeisnesset var ett av temaene. Dette er et svært positivt samarbeid, som har styrket arbeidet med UKL, og som vil bli videreutviklet i 2011.

SNO har påpekt behovet for en mer robust organisering av arbeidet i Skeisnesset, for å samordne og prioritere arbeidet, sikre kvalitet, oppfølging og rapportering. Med flere aktører involvert forsterkes dette behovet, og vi samarbeider nå for å få på plass dette så raskt som mulig. Erfaringer SNO har med organisering, gjennomføring, rapportering og dokumentasjon av arbeidet med skjøtsel av verneområder har vist seg å være svært verdifulle i denne sammenhengen.

De fremmede artene sitkagran og parkslirekne sprer seg og truer kulturlandskapet.

FMLA har i løpet av året hatt flere møter og befaringer på Leka med grunneierne og kommunen. I tillegg har det vært møter med SNO og miljøvernavdelinga om arbeidet med skjøtsel i UKL. I tillegg har planlegging og gjennomføring av de to kursene på Leka vært prioriterte oppgaver, spesielt kurset om husdyrhold og beiting i kyststrøk. Samlet medfører dette en betydelig tidsbruk fra FMLAs side. Til tross for et godt samarbeid fra fylkeskommunen og miljøvernavdelinga, er det likevel FMLA som har hatt hovedansvaret og utført det praktiske arbeidet på fylkesnivå. Sterkere engasjement og ressursinnsats for UKL fra alle parter og en mer robust organisering av arbeidet på Skei vil bidra til at fordeling av ansvarsforhold, roller og oppgaver blir tydeligere.

Fylkesmannens miljøvernavdeling har i 2010 deltatt i arbeidet og bidratt til å nå målene gjennom:

- Befaring 11. mai med miljøvernavdelingen, SNO og kommunen. MVA bestilte skjøtsel fra SNO i henhold til skjøtelsplan. Fylkesmannen er forvaltningsmyndighet for fuglefredningsområdet, slik at alle skjøtelsprosjekter innenfor området igangsettes av miljøvernavdelingen.
- Totalt 140 385,80 kr bevilget til skjøtsel i fuglefredningsområdet i 2010.
- Utarbeidet informasjonsplakat for Skeisneset ffo og Leknesøyen dfo, tilsammen kr 18 375,-
- Befaring 19. august med miljøvernavdelingen og kommunen for å gå gjennom de registrerte naturtypene på Skeisneset og se på innspill fra kommunen til revideringer. Disse er gjennomgått (men ikke inne i naturbase enda). Se eget kart. Det bør gjøres en ny naturtypekartlegging for hele Leka.
- MVA digitaliserte vegetasjonskart for hele Skeisneset, et godt arbeidsverktøy for driftsapparatet (SNO og arbeidslaget)

Skjøtsel og istandsetting

Det arbeides systematisk med kvalitetssikring av tiltakene, både når det gjelder investeringer og løpende skjøtsel/vedlikehold. Når det gjelder investeringer kreves planer som holder mål faglig før tilskudd innvilges. For drift, vedlikehold og skjøtsel bidrar informasjonsarbeid, miljøplaner for enkelteierdommer og tilbud om kurs til å heve og sikre faglig standard.

Aktiviteten styres i betydelig grad av lokale interesser og prioriteringer fordi vi ikke har makt eller myndighet til å tvinge gjennom tiltak dersom den lokale interessen mangler. Vi må derfor vise tålmod og innse at holdningsendringer og prosesser tar tid. For eksempel lar det seg ikke gjøre å etablere nye former for husdyrhold i større omfang, i dette tilfelle drift med utgangsau, over natta. Gjennom dialog, veiledning og hensiktsmessig bruk av økonomiske virkemidler føler vi likevel at vi er på rett veg.

Ryddetiltak har fått steingjerdene fram i lyset igjen og gjort sjøen og skipsleia synlig der skogen tidligere stengte for utsikten.

Vi har som mål at 25 til 30 % prosent av midlene skal gå til årlige tiltak (skjøtsel, drift og vedlikehold), mens det resterende går til investeringer (restaurering av gammel kulturmark, gjerder, bygninger, kulturminner, kompetansetiltak, informasjon og tilrettelegging for publikum) i denne innledende fasen. Vi ser for oss at behovet på investeringssida etter hvert vil avta, mens det vil øke når det gjelder årlige tiltak og skjøtsel. Som resultat av dette vil en større andel av midlene kunne disponeres til løpende drift og skjøtsel etter hvert.

Fra kurs i skjøtsel av kystlynghei på Skeisnesset i mars 2010.

Synliggjøring og formidling

Det har vært arrangert to kurs med god oppslutning fra grunneiere og forvaltning:

- Kurs i skjøtsel av lynghei 23.-24.3.10 (samarbeid SNO, FMLA og Leka kommune)
- Kurs i dyrehold og beitebruk i kyststrøk 29.- 30.10.10 (samarbeid mellom FMLA, Leka kommune og Skeisnesset beitelag).

På begge kursene deltok det svært kompetente fagfolk fra ulike fagmiljø (Liv Sigrid Nilsen, Samson Øpstad, Yngve Rekdal, Mons Kvamme m.v.), og kursene var lagt opp med vekt på dialog, drøfting og erfaringsutveksling. Vi ser at det er av stor verdi både for grunneierne, kommunen og oss på det regionale nivået å få innspill og input fra slike miljøer. Arbeidet med UKL er et nybrottsarbeid, og vi trenger økt kunnskap, men også engasjement og innspill fra fagmiljø og andre som har erfaringer med slikt arbeid.

Annet informasjonsarbeid:

- Oskar Puschmann (Skog og landskap) foretok landskapsfotografering på Leka i tidsrommet 21.- 23. juni. Kommunen arrangerte i den forbindelse en kveldssamling med demonstrasjon av metode og bildekåseri ved Puschmann.
- Leka kommune har tatt i mot ledelsen i MD og DN og vist dem rundt i området.
- Det er lagt ut artikler på heimesida til FMNT om kursene som er arrangert, samt lagt ut bilder fra Skei og Skeisnesset på www.flickr.com.
- Det er lagt ut informasjon om UKL på kommunens heimeside. Noe av dette er også oversatt til engelsk til bruk i ulike sammenhenger.
- Det har vært oppslag i to lokalaviser om beitekurset.

Informasjonsstrategi:

- SNO og kommunen har i samarbeid arrangert et møte og en workshop med bred deltagelse om Informasjonsstrategi for Leka og opplegg for informasjon i Skeishavna. Dette har munnet ut i et arbeid med ei utstilling (informasjonsrom) på Skeisenteret, der en vil informere om Skei utvalgte kulturlandskap, vernområder på Leka, Leka som Geologisk nasjonalmonument samt annen turistinformasjon. Målet er at denne utstillinga skal åpnes i løpet av sommeren 2011. Det vil bli brukt midler fra UKL som medfinansiering.

I forbindelse med at det jobbes lokalt med å markedsføre og synliggjøre UKL, aktualiseres spørsmålet om en sentral avklaring mht markedsføring og skilting av områdene. Det er ønskelig at det blir utviklet en mal for skilting og en logo for områdene. Betegnelsen 'utvalgte kulturlandskap' er heller ingen god betegnelse i markedsføringsammenheng. Et mer selvforklarende navn ville være å foretrekke. Det er også et ønske at UKL blir lagt inn i Naturbasen.

Leka bygdemuseum har bygninger og gjenstandsmateriale som er viktig i formidlingsarbeidet.

Kunnskapsoverføring og erfaringsutveksling

FMLA NT arrangerte en todagers fagtur for kommunene til Sør-Trøndelag i august, med tittel 'Jordvern, kulturlandskap og næringsutvikling', der en besøkte seterdalene i Budalen, som er det utvalgte kulturlandskapet i ST. Temaer på turen var bl.a. skjøtsel av slåttemark, beitebruk, bygningsvern og tilrettelegging for ferdsel i kulturlandskapet. Leka deltok med representanten fra landbrukskontoret som jobber mest med UKL.

FMLA NT arrangerte en felles tur til UKL-samlinga i Sogn & Fjordane i august der to av grunneierne fra Leka deltok sammen med to fra FMLA. Vi kjørte felles bil, og la turen innom Nordherad (UKL i Oppland). Fikk masse innspill både på turen og på samlinga, som vi fikk god tid til å diskutere underveis.

FMLA NT deltok på dialogmøte i DN om handlingsplanene for slåttemark og kystlynghei.

Næringsutvikling og "flere bein å stå på"

Leka har mange interessante kulturminner og spennende natur og geologi, og ble i 2010 valgt som Norges geologiske nasjonalmonument. Dette gir sammen med UKL et godt grunnlag for kunne utvikle natur- og kulturbasert næringsutvikling. Leka deltok (som en av fem kommuner) i NaKu-piloten i Nord-Trøndelag, et utviklingsprogram for arbeidet med dette området som ble arrangert av FMLA, KS, HINT m.fl. i 2009-2010. Leka opplever BA, som var blant deltakerne, driver med guidede turer og vandringer, og ønsker å utvikle dette videre. Næringsutvikling med særlig fokus på utgangersauen var også et tema på beitekurset vi hadde i høst.

Det er i dag noen få aktører på Leka som driver med innkvartering og servering, men kapasiteten er begrenset, og det har i noen sammenhenger blitt en flaskehals for å kunne legge større arrangement dit. Det ser imidlertid ut som det er en positiv utvikling på gang. Flere har planer om å utvikle reiselivstilbud med hytter/rorbuer og lignende. Det er også kommet nye drivere på Vertshuset Herlaug, som ønsker å satse mer på lokal mat og lokale ressurser for øvrig.

Kommunen arrangerte i samarbeid med SNO en workshop i november om Informasjonsstrategi for Leka, jfr forrige punkt. Dette ble fulgt opp allerede i desember med et møte der en drøftet reiselivsutvikling på Leka. En tilbakeflyttet lekværing fungerer som en aktiv pådriver her, og har tatt på seg et oppfølgingsansvar. Det er planer om å søke om støtte til et prosjekt på dette området. De regionale aktørene vil også bistå i arbeidet.

Begrenset kapasitet i kommunen til å følge opp utviklingsarbeid har vært ei utfordring, men det som skjer nå vurderes som svært positivt, og gir tro på at det vil være mulig å få til utvikling også på dette området i tida som kommer.

Annet

I juli hadde kommunen et møte med NTFK, FMLA og SNO, der bl.a. 'Nord-Trøndelag som pilotfylke mht skjøtsel/ tilrettelegging av viktige kulturminner – modell for samhandling' var tema. Dette er fulgt opp bl.a. med at FMLA har deltatt på bestillingsmøtet mellom MVA og SNO. Ei utfordring er imidlertid at NTFK har en begrenset kapasitet til å forbrede og konkretisere bestillinger til SNO på skjøtsel av kulturminner.

Kommunen er i gang med revidering av kommuneplanens arealdel. I den sammenheng har de fått utført en landskapsanalyse for Skei og Skeisnesset. Arbeidet er utført av Aurland Naturverkstad ved Morten Clemetsen. I tillegg til landskapsbeskrivelser og dokumentasjon av

eksisterende forhold, er det gjort rede for særlig verdifulle natur- og kulturelementer som bør tas hensyn til i arealplanleggingen. Det er videre gitt tilrådinger til ulike tiltak knyttet til skjøtsel, tilrettelegging for ferdsel, informasjon og synspunkter på lokalisering av ny bebyggelse.

Foreløpig regnskap for 2010 (Tallene er avrunda)

Tiltak	Beløp	Merknader
Grunnavtaler om skjøtsel	52 000	Det er inngått avtale med 21 grunneiere
Tilskudd til jordbruksdrift	132 000	Areal- og husdyrtilskudd til drift som fremmer målene i skjøtselsplanen
Registrering og planlegging	83 000	Tilskudd til miljøplanlegging for enkelteiendommer og landskapsanalyse for hele området
Kompetansetiltak	73 000	Kurs i skjøtsel av lynchhei og kurs i husdyrhold og beitebruk i kystområder
Gjerding og rydding av beitemark	250 000	Omfatter både fellestiltak i Skeisnesset og tiltak på enkelteiendommer
Restaurering av bygninger	15 000	Tilskudd til planlegging av restaurering av verneverdig brygge i Skeishavna
Kulturminnetiltak	145 000	Tilskudd til skjøtsel av steingjerder og tiltak ved Herlaugshaugen (1.)
Tilrettelegging for allmennheten	50 000	Utvidelse av parkeringsplass og stier i Skeisnesset
Disponert tilskudd	800 000	

1. Under Kulturminnetiltak inngår kr 95 000 som er avsatt til planlagte tilretteleggingstiltak ved Herlaugshaugen i 2011.

Prosessmidler

Det ble avsatt kr 60 000 av total ramme på egen konto. Disse midlene ble brukt i samband med to kursarrangementer og til dekning av deler av reiseutgifter i samband med SLF-samling for utvalgte kulturlandskap i Sogn. For øvrig bruker FMLA egne ressurser i stort omfang, både i arbeidstid og midler fra eget budsjett, samtidig som Leka tildeles ekstra SMIL-midler på grunn av Utvalgt kulturlandskap.

Finansiering av tiltak i området fra andre kilder

MVA bidro med ca 150 000,- til skjøtsel /rydding og informasjonsprosjekter i fjor, og har søkt om 420 000,- til fortsettelse av prosjektene for 2011. I tillegg bidrar SNO ved gjennomførelse, ledelse og opplæring av ryddemannskap, med mer.

Et større tilretteleggingsprosjekt "Kong Herlaugs sti" fra Skeishavna til Herlaugshaugen med samla kostnadsramme på over to millioner er planlagt finansiert ved hjelp av spillemidler, friluftsmidler, regionalt fond, kommunale midler, fylkeskommunale midler, SMIL og midler fra Utvalgt kulturlandskap.